

“Met de vraag van een dorpsbewoner of hij mee mocht voor bootcamps in Leeuwarden, viel het kwartje. Waarom waren die niet in Feanwâlden? ‘Daar ga ik voor zorgen’, zei ik ter plekke.”

Liesbeth ten Hoeve, deelnemster aan de portretserie Iepen Doar(p) • Pagina 35

Cultuur

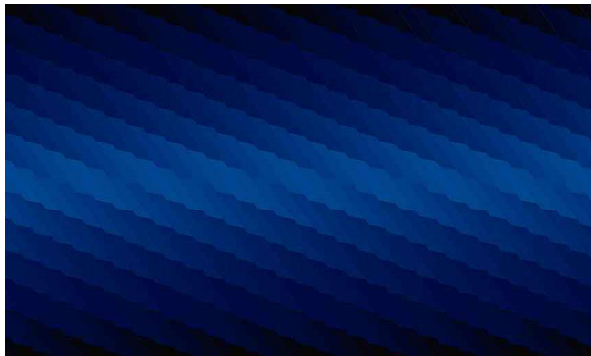

Museum Dr8888

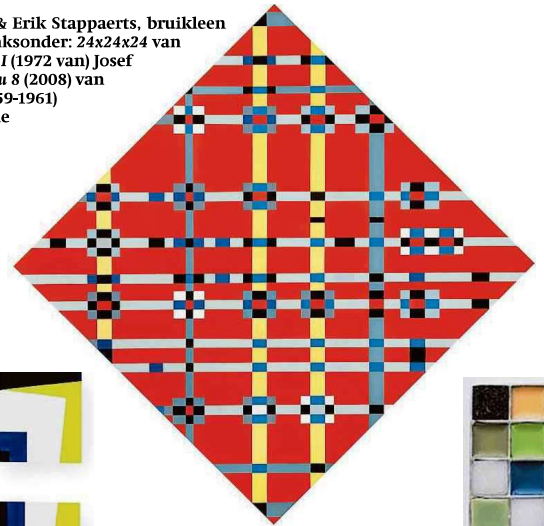
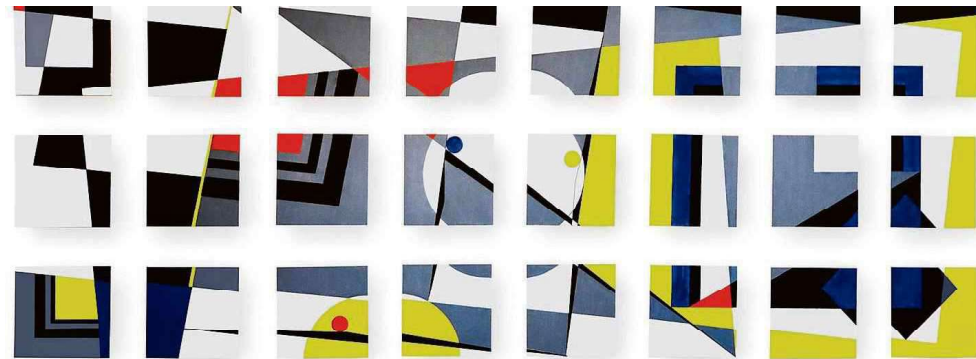
**Invloeden van De Stijl
en dada in de kunst**

van nu • Pagina 36

Linksboven: *Polarisation* (2015) Boy & Erik Stappaerts, bruikleen van Galerie Ronny Van de Velde. Links onder: *24x24x24* van Ria Groenhof. Midden boven: *Rudra I* (1972 van) Josef Ongenaë. Midden onder: *De Irondoku 8* (2008) van Milly Betten. Rechts: *New York I* (1959-1961) Josef Ongenaë, bruikleen van Galerie Ronny Van de Velde. Cover: *Fragment van werk Zonder titel uit 1991* van Ria Groenhof.

Expositie Onvermoede connecties met dada en

Museum Dr8888 organiseert dit jaar vier exposities waarin de vraag centraal staat wat de erfenis van De Stijl en dada is geweest. Zijn er nu nog erfgenamen van deze stromingen? Deelnemende kunstenaars aan de eerste expositie in de reeks vertellen.

 S. van Elk

Theo van Doesburg (1883-1931) is het boegbeeld geweest van kunststroming De Stijl en was bovendien dadaïst. Mondriaan (1872-1944) is ongetwijfeld het meest beroemde en nagevolgde lid geweest. Deze kunstenaars waren vlak na de Tweede Wereldoorlog, toen er een opleving was van geometrische kunst, weer helemaal terug in de belangstelling.

Op de expositie *Beyond dada en De Stijl Part I* in Drachten zien we de invloed direct terug in het werk van bijvoorbeeld Josef Ongenaë (1921-1993). Ongenaë was een kunstenaar uit België die door zijn vriend, de beeldhou-

wer André Volten, aangespoord werd naar Nederland te gaan. In Amsterdam, waar hij een baantje kreeg in het Stedelijk Museum, kwam hij in aanraking met het werk van Mondriaan. In schilderijen als *Rotterdam* is de invloed van Mondriaan evident: een vlakverdeling door rechte en horizontale lijnen op een doek dat een gelijkzijdige ruit is.

Maar ook de invloed van Van Doesburg is merkbaar wanneer hij niet horizontale en verticale lijnen gebruikt maar diagonale. Later kwam de directe invloed van Mondriaan en Van Doesburg te vervallen en gingen kunstenaars als Siep van den Berg (1913-1998), Pieter Mobach (1926-2009) en Peter Struycken (1939) ook op een andere manier de geometrische kunst vormgeven, al

bleef er een sterke voorkeur voor primaire of 'harde' kleuren zoals De Stijl die voorschreef.

En welke rol speelt het honderd jaar geleden opgerichte De Stijl in de nog levende generaties geometrische werkende kunstenaars? Op Ria Groenhof (1957) heeft De Stijl „bewust en onbewust” een inspirerende invloed gehad, zegt ze. Ze bedoelt dan vooral het gebruik van primaire kleuren en de geometrie van haar schilderijen en sculpturen. Over het belang van primaire kleuren zegt ze: „Dat zijn voor mij de kleuren die door mij geassocieerd worden met gevoelstoestanden”. Over de vorm: „Zowel mijn beelden als mijn schilderijen zijn opgebouwd uit een basisstructuur van prismatische vlakken en scherpe hoeken. Waar vormen en lijnen elkaar kruisen wordt duidelijk wat zich op de voorgrond en wat zich daarachter bevindt. Ik suggereer diepte in mijn schilderijen.”

Er zit eigenlijk een dimensionale diepte in haar schilderijen. Die bestaan uit een geometrische voorstelling die opgedeel is in vlakken die afzonderlijk, als panelen of bijna als een „veelluik” naast elkaar zijn aangebracht, maar één geheel vormen. We hebben het dan over een recent werk met acrylverf op multiplex of over *24x24x24*: vierentwintig panelen van 24x24 cm, gerangschikt in drie rijen van acht stuks.

In Rotterdam is de invloed evident: een vlakverdeling door rechte en horizontale lijnen op een doek dat een gelijkzijdige ruit is

Eenzelfde soort rangschikking treffen we aan bij Milly Betten (1964) in een serie keramische tegels met encaustiek (was met pigment), die ook met enige afstand van elkaar zijn opgehangen. Maar er is ook een compositie van dicht op elkaar geplaatste vierkantjes: *Irondoku 8* (2008) waarin dezelfde techniek van encaustiek is toegepast.

Ze kwam op een bepaald moment tot een andere beeldtaal dan die ze vroeger hanteerde omdat ze zich wilde onderscheiden en zichzelf wilde blijven verrassen. De sudoku, waar ze een liefhebber van was, bracht haar op toen een idee, onder meer voor de *Irondoku*, een ijzeren (iron) rooster waarbij elk nummer een kleur of een materiaal werd. „De *Irondoku* is gevuld met was maar ook met stukken

schuim en vloerbedekking. De werken die gebaseerd waren op de sudoku werden in de ‘kunstwereld’ niet geaccepteerd. Het was te gemakkelijk, vond men, en er was te weinig vrijheid voor de kunstenaar. Voor mij een harde les. In de tentoonstelling hangt de *Irondoku* uit 2008 naast het glas-inlood raam van Theo van Doesburg uit 1918, prachtig!”

Na de sudoku's, die ze drie jaar lang als uitgangspunt voor haar werk had genomen, kwam het landschap weer terug maar nu versnipperd in kleine vierkantjes. Een raster van fragmenten met kleuren van het landschap in een omgeving van bijvoorbeeld wit of grijs. „Onduidelijk is of dit grijs zich op de achtergrond of juist op de voorgrond bevindt. Mede hierdoor ontstaat er een ruimtelijk landschap. Voor mij zit in de herhalende segmenten het ritme van de buitenruimte.”

De twee schilderijen *Op de oude dijk* zijn geschilderd met olieverf en warme bijenwas met pigmenten. „Die pigmenten vormen kleine dikke klonten op het werk. Het zijn net die stukjes die je aandacht even vasthouden om vervolgens weer los te laten om het grote geheel te overzien, net als buiten.”

Hebben deze werken wat met De Stijl te maken? „Misschien de uiterlijke verschijningsvorm.” Wat is de betekenis van De Stijl geweest? „De Stijl

De conducteur

Een anekdote in de dadaïstische traditie

In de jaren twintig ging Van Doesburg met de Duitse kunstschilder Kurt Schwitters op tournee door Nederland met een dadaïstisch programma. Van Doesburg hield een lezing over het dadaïsme die voortdurend door Schwitters onderbroken werd met dierengeluiden. Ook werd er absurdistische poëzie

gereciteerd waaronder het gedicht *A Z*, dat bestond uit het achterstevoren opdreunen van het alfabet door Schwitters. Als de zaal reageerde of rumoerig werd, riep Schwitters het publiek tot de orde met de mededeling: „Alleen wij zijn degenen die lawaai mogen maken.” Het schijnt dat de zalen redelijk

gevuuld waren, men nam het optreden kennelijk niet al te serieus en beschouwde het als een vorm van vermaak al was er soms iemand die zijn centen terug wilde. De tour eindigde in Drachten waar Van Doesburg en Schwitters een pied-à-terre hadden bij de gebroeders Rinsema.

De volgende anekdote van Machiel Braaksma is helemaal in de dadaïstische traditie: „Ooit bracht ik in het kunstproject *De literaire trein* mijn omroepbericht - een gedicht - ten gehore. Ik had voor die gelegenheid een soort van conducteursjas aangetrokken: gewoon mijn eigen witte jas met grote zwarte knopen. Het

omroepbericht was een collage van wel en niet bestaande plaatsnamen, 123 stuks, die ik uit het hoofd had geleerd en in een rap veilingmeestertempo luid voordroeg bij het vertrek van de trein. Eén reiziger kreeg oog als schoteltes en dacht serieus dat ze in de verkeerde trein terecht was gekomen.”